

KULALI MUSTAFA NÜZÛLÎ DİVANI*

Araş. Gör. Esmâ ELDEM

Gediz Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

“Ey Nüzûlî söyle aşkdan bir varak kim bir zamân
Sen gidesin bu cihânda kala senden yadigâr”

Edebiyatımızın eski dönemlerinde yaşamış şair ve yazarlarımızın ne kadar tevazu sahibi olduğu herkes tarafından bilinen bir gerçektir. Kimisi adını hiç duyurmaz kimisi de farklı mahlaslarla kimliklerini ön plâna çıkarmaktan sakınır. Yukarıda bir beyti verilen Kulalı Mustafa Nüzûlî Efendi de bunlardan birisidir. 18.yy’da, eserin isminden de anlaşılacağı üzere, Manisa’nın Kula ilçesinde yaşamış şairlerimizden olan Nüzûlî Efendi, çalışmanın sahibi Prof. Dr. Kenan Erdoğan’ın da önsözünde belirttiği gibi “unutulmayı hak etmemiş şairlerimizden”dir. Hayatı hakkında, kaynaklardan sadece Osmanlı Müellifleri ve Tekke Şiiri Antolojisi’nde iki satırlık bilgi bulunan Nüzûlî’nin asıl adı Mustafa’dır. Aslen Denizli’nin eski harabeleri olan Leodikia’dan bozma Lazkiye’dendir. Şair, beytinde bahsettiği şekilde arkasında bir yadigâr bırakmış olmasına rağmen belki de ömrünü böyle küçük bir beldede geçirdiğinden dolayı pek fazla tanınmamış ve üzerinde araştırma yapılmamıştır. Erdoğan, çalışması ile bugün bile anlayabileceğimiz bir sadelikte olan Nüzûlî Divanı’nı, eserin sahibini ve yaşadığı yeri bizlere tanıtarak adeta gün yüzüne çıkarmıştır.

Eser; “Önsöz” ve “Giriş” kısmının ardından gelen ilk bölümde 30 sayfa civarında Mustafa Nüzûlî Efendi hakkında bilgi verdikten sonra, ikinci bölümdeki 237 sayfada divan metnini okuyucuya sunar. Erdoğan, çalışmasının son kısmında ise eserin anlaşılmasız noktalarına çözüm olabilecek nitelikte bir alfabetik sözlük ve ek olarak ilave ettiği görseller kısmında Nüzûlî halvethanesi, aile mezarlıkları gibi bizzat gidip gördüğü mekânlara dair fotoğrafların yanında eserin farklı nüshalarından örnekler vermiştir.

Erdoğan, Mustafa Nüzûlî Efendi’ye geçmeden önce “Giriş” kısmında şairin yaşadığı bu küçük beldeyi yani Kula’yı hem tarihi hem de edebî yönüyle ele alarak, okuyucuya şairi tanıtmaya adına bir zemin hazırlar. Türklerden önceki tarihi bilinmemekle beraber Kula, Germiyanogulları tarafından topraklarımıza katılmıştır. Çok çeşitli ve sağlam kaynaklardan elde edilen tarihi bilgileri verdikten sonra Erdoğan; Kula’nın evleri, mimarisi, ahşap süslemeleri,

* ERDOĞAN, Kenan (2004), *Kulalı Mustafa Nüzûlî Dîvânı*, Manisa, 338 s.

dokumacılık ve halıcılığıyla kendini ön plâna çıkardığını belirtmektedir. Edebî açıdan ele alındığında ise Kula'nın birçok mutasavvıf, âlim ile başta Yunus Emre ve şeyhi Tapduk Emre olmak üzere birçok şair yetiştirdiğine dair bilgiler de çalışmada zikredilmiştir. Erdoğan bütün bu bilgileri şairlerin gazellerinden, manzumelerinden örneklerle akıcı bir üslûpla okuyucuyu sıkmayacak şekilde işlemiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde Mustafa Nüzûlî Efendi'nin hayatı hakkında bilgi verilmektedir. Burada Erdoğan, şairin doğum tarihinin belirsizliğiyle birlikte soyunun Hz. Peygamber'e dayandığını dolayısıyla "Seyyid" ve "Hâşimî" olduğunu bu yüzden de "Nüzûlî" mahlasının yanında zaman zaman "Seyyid" mahlasını kullandığını bildirmektedir. Bu bilgilerin ardından şairin dâhil olduğu tarikat silsilesini ayrıntılı olarak vermektedir. Nitekim Mustafa Efendi bağlı olduğu tarikat silsilesini divanının başında bizzat kendisi sıralamaktadır. Bu sıralamadan da anlaşılacağı üzere Kula oldukça canlı bir tasavvufî kültüre ev sahipliği yapmıştır. Kula ile özdeşleşen Mustafa Nüzûlî Efendi'nin vefatının ardından ailesi "Nüzûlîzâde" lâkabıyla anılmıştır. Bunlara ek olarak yazarımız bu bölümde Nüzûlî Efendi'nin babasının postuna geçişine dair anlatılan rivayetleri de "Menkîbevî Hayatı" başlığı altında aktarmaktadır.

Erdoğan çalışmasının birinci bölümünün devamında Mustafa Efendi'nin edebî kişiliği ve divânı ile yetiştiği çevre ve etkilendiği kişiler hakkında bilgi vermektedir. Nüzûlî Efendi'nin; Süleymaniye Kütüphanesi, Koyunoğlu müzesi ve Sadberk Hanım Müzesi'nde olmak üzere toplam 3 yazma nüsha, Şeyh Mehmed Emin Tevfik tarafından Ahmet Kâmil matbaasında eski yazı ile basılan bir de matbu nüshasının bulunduğu bilgisini vermektedir. Bunun yanında bu nüshalara nasıl ulaşıldığını, hem dış görünüş hem de içerik hakkındaki bilgileri ve bu nüshaları karşılaştırma sürecini okuyucuya aktarır. Prof. Dr. Kenan Erdoğan, karşılaştırma sonucunda eksiksiz ve müellif hattı bir nüsha bulunmadığı için metin kısmının oluşturulmasında mana ve veznin ön planda tutulduğunun altını çizerek divânın muhtevası hakkında okuyucuyu aydınlatır. Sık kullanılan redifleri gösterdikten sonra şairin üslubunun külfetsiz ve yalın olduğunu belirtir. Fakat Nüzûlî vezin konusunda çok esnek davranmış, hece ve aruzu istediği şekilde birleştirerek kullanmıştır.

Eserde, Nüzûlî'nin etkilendiği kişi ve çevreler arasında gösterilen Vâhib Ümmî, Eroğlu Nûrî, Zuhûrî, Mazhârî, Niyâzî-i Mısri, Süleyman Hakîrî gibi şairler hakkında bilgiler ve Nüzûlî Efendi'nin bu şahıslardan ne yönde etkilendiğine de yer verilmiştir. Birinci bölümün son kısmında taziyetnamesinin içeriği hakkında bilgi veren yazarımız ardından divan metnini oluşturan ikinci bölüme geçer.

Çalışmanın ikinci bölümünde divan metni itina ile transkribe edilmiş ve şiirler hece ya da aruz ölçüleriyle birlikte üç nüshanın da karşılaştırması yapıp farklar belirtilerek verilmiştir. Çalışma, eserin dili oldukça sade olsa da anlamakta sıkıntı çekebilecek olanlar için sözlük kısmının ardından hem Kula

yöresinden hem de nüshalardan fotoğraflarla süslenerek okuyucuya sunulmuştur.

Klasik Türk edebiyatının gücünü ve etkisini yitirdiği bir dönemde yetişmiş ve divan tertip etmiş olan adı duyulamamış bu şairimizi bizlerle tanıştırdığı için Prof. Dr. Kenan Erdoğan hocamıza şükranlarımızı sunuyor ve çalışmalarının devamını bekliyoruz. Hocamızın önsözüyle sözlerimizi noktalamak istiyoruz: “Çok zengin bir kültür hazinemiz olduğu halde, bunu yeterince tanıtip değerlendirerek geleceğe ve genç kuşaklarımıza aktardığımızı söyleyemeyiz.” Bu açıdan, dileriz ki kıyıda köşede kalmış âbide şahsiyetlerin hak ettiği konuma yerleşmesine vesile olan bu gibi çalışmalar da hak ettikleri değeri görürler...